

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
**LATVIJAS VĒSTURES
INSTITŪTS**

FLPP
FUNDAMENTĀLIE UN
LIETIŠKIE PĒTĪJUMU
PROJEKTI

Starptautiska konference

Cilvēks un karš.

Atzīmējot simtgadi kopš Neatkarības kara beigām Latvijā

Konferences referātu tēzes

2020. gada 17.–18. septembrī

Rīgā, Kalpaka bulvārī 4

International conference

Individual and War.

100 years since the War of Independence in Latvia

Abstracts

Riga, 17.–18. September, 2020

Rīga: Latvijas Universitāte, 2020

Anotācija. Starptautiskajā konferencē “Cilvēks un karš. Atzīmējot simtgadi kopš Neatkarības kara beigām Latvijā” paredzēts analizēt, kādas sekas uz sabiedrību Latvijas teritorijā un Latvijai apkārtējās teritorijās atstāja 1914.–1921. gadā notikušās karadarbības izraisītie procesi un norises. Analīzei tiks izvēlēti sabiedrības stāvokļa radītāji, kuri visuzskatāmāk ļauj konstatēt kara procesu un norišu iespaidu uz pārmaiņām tajā. Ar jēdzienu “sabiedrība” tiek saprasts gan militāro, gan civilo iedzīvotāju kopums Latvijas teritorijā, jo pirms tam pastāvējušais tradicionālais nodalījums Pirmā pasaules kara laikā kļuva aizvien vairāk izplūdis. Konferences mērķis ir, atspoguļojot dažādos veidus, kā indivīdi un dažādas sabiedrības grupas piedzīvoja karu, sasniegt pilnīgāku izpratni par kara totālo un visaptverošo raksturu.

Konference tiek organizēta un šīs tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. Izp-2018/2-0147 “Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921” ietvaros.

Annotation. International conference “Individual and War. 100 years since the War of Independence in Latvia” aims to analyse the consequences that the processes and developments caused by warfare had on society in the territory of Latvia and neighbouring countries from 1914 to 1921, by focusing on social indicators that most clearly reveal the impact and influence of war-related processes on changes in society. The concept of “society” is here understood as both the military and civilian population in its entirety, because previously existent traditional borders between the both became increasingly blurred during the First World War. The conference aims to achieve fuller understanding about the total and all-encompassing character of the war by disclosing the variety and different ways how individuals as well as different groups of society experienced the War. This experience was far from monolithic.

Conference is organized and this volume of abstracts is prepared in the framework of Latvian Science Council Grant Nr. Izp-2018/2-0147 “War and Society in Latvia 1914–1921”.

Konferences rīcības komiteja / Conference Organizing Committee: Ēriks Jēkabsons, Kristīne Beķere, Ilze Boldāne-Zeļenkova

Krājuma sastādītāja: Kristīne Beķere
Tehniskā redaktore: Elita Egle

© Tēžu autori, 2020

© Latvijas Universitāte, 2020

Saturs

Andrea Griffante (Lietuva)	Humanitarian Conflicts: Lady Muriel Paget's Mission to Lithuania and the Baltic States / Humānie konflikti: lēdijas Mjūrielas Peidžetas misija Lietuvā un Baltijas valstīs.....	5
Ēriks Jēkabsons	Iedzīvotāju skaita izmaiņas Latvijā Pirmā pasaules kara rezultātā: priekšstati un realitāte / Population Changes in Latvia Brought on by World War I: Perceptions and Reality...	7
Klāvs Zariņš	Iedzīvotāju pretošanās formas Vācijas okupācijas varai Latvijā 1915–1918 / Forms of Resistance to the German Occupation Power in Latvia (1915–1918).....	9
Andrejs Gusačenko	Latvijas krievu sabiedrība vēstures lūzumpunktos 1917.–1919. gadā: izaicinājumi un atbildes / Community of Russians of Latvia during Turning Points in History from 1917–1919: Challenges and Answers.....	12
Inna Gīle	Epidēmijas Latvijā 1918.–1920. gadā: izplatības iemesli un preventīvu darbību nozīme / Epidemics in Latvia during the Time Period from 1918 to 1920: Reasons for Their Spread and the Role of Preventive Measures in Disease Control.....	14
Guntis Vāveris	Alkohols un sabiedrība kara apstākļos Rīgā 1916. gadā / Alcohol and Society during the Wartime Conditions in Riga, 1916.....	16
Aiga Bērziņa	Civilās noziedzības uzplaukums Latvijas Republikā Neatkarības kara laikā: iemesli un tendences / The Rise of Crime Among Civilians in the Republic of Latvia during the Latvian War of Independence: Reasons and Trends.....	18
Kārlis Dambītis	Vardarbība karā: kara noziegumu un terora izplatība Baltijā laikā pēc Pirmā pasaules kara / Violence in War: Spread of War Crimes and Terror in the Baltics after World War I.....	20
Jānis Šiliņš	Kur ņemt naudu? Monetārā politika un ikdienas izaicinājumi Latvijas Neatkarības kara laikā / How Does One Obtain Money? Monetary Politics and Day-to-Day Challenges during the Latvian War of Independence.....	22
Kristīne Beķere	Ārzemju latviešu finansiālā palīdzība Latvijai, 1917–1920 / Financial Aid for Latvia by Latvians Abroad, 1917–1920.....	24

Ilze Boldāne-Zeļenkova	Gadskārtu ieražas un ģimenes godi kara apstākļos / Customs and Family Festivities in Wartime	26
Ineta Lipša	Sieviešu politiskā darbība Latvijā, 1917–1920 / Women’s Political Activities in Latvia, 1917–1920.....	28
Zane Rozīte	Sieviete un augstākā izglītība Latvijā Pirmā pasaules kara pārmaiņu laikā / Woman and Higher Education in Latvia during the Changing Times of the First World War.....	30
Valters Ščerbinskis	Latviešu studenti kara un revolūcijas apstākļos, 1914–1920 / Latvian Students in Wartime and Revolutionary Conditions (1914–1920).....	33
Konferences programma.....		35

Humanitarian Conflicts: Lady Muriel Paget's Mission to Lithuania and the Baltic States

By 1918–1919, the political elites of Lithuania, Latvia and Estonia had to cope with a cluster of social and political problems which put at risk the very existence of the new-born nation states. On the one hand, new wars with bordering powers (Russia and Poland) and inner conflicts (civil wars, guerrillas) represented a source of instability for the whole region. Social distress inherited from the wartime and difficulties arising from repatriation, on the other, further jeopardized the very compactness of the social body by virtually strengthening the attractiveness of social revolution.

Within this framework, the three nation states seemed far too weak to manage social and political pressure alone. While western powers, such as the US and Great Britain, expressed their worries about the possible expansion of the Bolshevik revolution westward, social distress and its political consequences was fought mostly through huge aid delivered in the form of private humanitarian intervention from both coasts of the Atlantic.

Regardless of declarative identities, humanitarian actors had clear political individualities and can be divided into two big categories. To the first belonged some of the most influential private actors, such as the American Relief Administration and the American Red Cross, which maintained a strong relation with their countries' governments while depending on private financing. To the second one belonged a huge amount of large to tiny private organizations, such as the Lady Muriel Paget's Mission, which, while emerging from ideological engagement, could not rely on direct governmental support and pursued their goals much more freely, though often among enormous difficulties.

Whereas representing both categories, the organizations who operated in the three Baltic States in the early 1920s – the American Red Cross, the American Relief Administration and the Lady Muriel Paget Mission – shared common operation lines, even though in a context of reciprocal concurrence. As the most endangered by the spread of Bolshevism, Latvia and Estonia became the main recipients of humanitarian aid. Regardless of the fact that in all cases the humanitarian action aimed at fighting the would-be spread of Bolshevism through the implementation of children's material conditions (feeding, clothing, hygiene practices, etc.), Lady Muriel Paget's Mission concentrated on mother and child care and education, constantly sought the cooperation of local authorities and eventually strongly cooperated to the development of a "modern" understanding of motherhood throughout the region.

Humānie konflikti: lēdijas Mjūrielas Peidžetas misija uz Lietuvu un Baltijas valstīm

Ap 1918.–1919. gadu Lietuvas, Latvijas un Igaunijas politiskajām elitēm bija jārisina sociālu un politisku problēmu kopa, kura apdraudēja pašu jaundzimušo valstu eksistenci. No vienas puses, jauni kari ar blakus esošajiem spēkiem (Krieviju un Poliju) un iekšēji konflikti (pilsoņu kari, partizāni) radīja nestabilitāti visā reģionā. No kara laika mantotās milzīgās sociālās problēmas un repatriācijas radītie sarežģījumi, no otras puses, vēl vairāk apdraudēja sociālo kopumu un faktiski pastiprināja sociālas revolūcijas pievilcību sabiedrībā.

Ņemot vērā šos apstākļus, trīs jaunās valstis šķita pārāk vājas, lai patstāvīgi tiktu galā ar šo sociālo un politisko spiedienu. Kamēr rietumu politiskie spēki, tādi kā ASV un Lielbritānija, izteica savas raizes par iespējamu lielinieku revolūcijas izplatību rietumu virzienā, sociālās problēmas un to radītās politiskās sekas tika apkarotas ar apjomīga atbalsta palīdzību, kas privātas humanitārās palīdzības formā ienāca no abiem Atlantijas okeāna krastiem.

Neņemot vērā to deklarētās identitātes, humānās palīdzības sniedzēji bija ar konkrētu politisku identitāti un var tikt iedalīti vismaz divās kategorijās. Pirmo kategoriju veido ietekmīgākie lieli privātie palīdzības sniedzēji, tādi kā Amerikas Palīdzības administrācija un Amerikas Sarkanais Krusts, kuri uzturēja ciešas saites ar savu valstu valdībām, bet finansiāli paļāvās lielākoties uz privātu finansējumu. Otrai kategorijai piederīgs liels skaits sīku privātu organizāciju, tādu kā lēdijas Mjūrielas Peidžetas misija. Lai arī šīs organizācijas radās ideoloģiskas iesaistes kopējā kustībā rezultātā, tās nevarēja paļauties uz tiešu valdības atbalstu un attiecīgi mēģināja īstenot savus mērķus daudz brīvākā formā, bet bieži vien cīnoties ar milzīgām grūtībām.

Organizācijām, kuras 1920. gadu sākumā darbojās Baltijas valstīs – Amerikas Sarkanajam Krustam, Amerikas Palīdzības administrācijai un lēdijas Mjūrielas Peidžetas misijai, neskatoties uz piederību vienai vai otrai kategorijai, bija kopīgas galvenās darbības līnijas. Latvija un Igaunija, kuras vairāk apdraudēja boļševisma izplatība, bija galvenās humanitārās palīdzības saņēmējas. Lai arī lielākoties visos gadījumos ar humanitāro palīdzību centās ierobežot boļševisma izplatību, uzlabojot bērnu materiālo stāvokli (pārtika, apģērbs, higiēnas pieejamība u.c.), lēdijas Mjūrielas Peidžetas misija pievērsās mātes un bērna aprūpei un izglītošanai, kā arī pastāvīgi meklēja sadarbības iespējas ar vietējām varām un rezultātā ievērojami veicināja “modernās” izpratnes par mātes lomu izplatīšanos reģionā.

Iedzīvotāju skaita izmaiņas Latvijā Pirmā pasaules kara rezultātā: priekšstati un realitāte*

1914.–1918. gadā daudzi no Latvijas iedzīvotājiem gāja bojā bēgļu gaitās, krita kā karavīri, vai tika nogalināti Pilsoņu kara terorā un citādi. Tomēr zināma daļa no viņiem, ap 150 000–200 000 bija evakuētie uzņēmumu un iestāžu strādājošie no pilsētām, kā arī Krievijas armijas garnizonu karavīri, kuru saikne ar Latviju nebija sevišķi cieša vai, piemēram, minēto karavīru gadījumā, vispār formāla.

Jākonstatē, ka Krievijas armijā bija mobilizēti nevis, kā līdz šim uzskatīts, 120 000–140 000 latviešu jeb kopumā ap 200 000 Latvijas iedzīvotāju, bet ievērojami vairāk – 450 000–500 000 vīru, starp kuriem varēja būt apmēram 300 000–350 000 latviešu. Kopumā Latvijas iedzīvotāji Krievijas armijā kritušajos un mirušajos zaudēja ap 70 000 karavīrus, un latvieši no tiem varēja veidot apmēram 50 000 vīru, bet karadienestā iesaistīto īpatsvars noteikti ir viens no augstākajiem ne vien Krievijas impērijā, bet visā pasaulē, kas izskaidrojams ar īpatnējajiem militārajiem, politiskajiem un sociālajiem apstākļiem, kādos Pirmajā pasaules karā tika nostādīti Latvijas iedzīvotāji.

Jautājumā par bēgļu skaitu pētniekiem joprojām nav vienprātības un dominē uzskats par 760 000–850 000 cilvēku, kas atstājuši Latviju, kas noteikti ir ievērojami pārspīlēts. Turklāt ar terminu “bēgļi” tiek saprasti visi, kas atstāja Latviju kā bēgļi un evakuētie, kaut patiesībā abas šīs kategorijas būtu strikti jānodala. Kā arī jāņem vērā, ka ievērojama daļa Kurzemes guberņas bēgļu palika Latvijas vai Igaunijas teritorijā, ļoti būtisku daļu starp evakuētajiem veidoja nelatvieši, un vēstures literatūrā dominē kļūdainais viedoklis gan par Kurzemes guberņas, gan visas Latvijas iedzīvotāju skaitu kopumā un Kurzemes iedzīvotāju, līdz ar to arī bēgļu skaits bija ievērojami mazāks. Tāpat netiek ņemts vērā apstāklis, ka ievērojama bēgļu vīriešu daļa tika mobilizēti armijā. Katrā ziņā, arī ievērojot apstākli, ka ievērojama bēgļu daļa nemaz neatstāja Vidzemes un Igaunijas guberņas teritoriju, ticamāks ir aprēķins, saskaņā ar kuru Latvijas teritoriju kopumā atstāja ap 500 000 cilvēku, starp kuriem ievērojamu daļu veidoja evakuētie.

Kopumā jāsecina, ka latvieši un Latvijas iedzīvotāji Pirmā pasaules kara un tam sekojošo konfliktu rezultātā līdz 1920. gadam cieta milzīgus zaudējumus – skaitliski līdz 20. gadu vidum, kad Latvijā atgriezās lielākā daļa no bēgļiem, tika zaudēti vairāk par 700 000 teritorijai pirms kara piederīgu cilvēku. Salīdzinot ar kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju, iemesls minētajam ir apstāklis, ka vienīgi Latvijas teritoriju vairākus gadus šķērsoja frontes līnija, izraisot arī virkni sociāli politisku seku, t.sk. milzīgas iedzīvotāju daļas aiziešanu no mājām un pat dzimtenes kopumā. Tādējādi ilgstošais karš nozīmēja Latvijai ne vien milzīgas iedzīvotāju daļas pārvietošanos, gan došanos bēgļu gaitās, gan iesaistīšanos dažādās armijās, bet radīja arī milzīgus dzīvā spēka zaudējumus, bet kopumā Latvijas iedzīvotāju skaitā zaudētie 27% tā arī netika atgūti.

Population Changes in Latvia Brought on by World War I: Perceptions and Reality

In 1914–1918 many Latvian residents died as refugees, fell as soldiers, were slaughtered during the terror of the Civil War or lost their lives under different circumstances. However, part of them, about 150 000–200 000 were evacuated workers from city companies and

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. Izp-2018/2-0147 “Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921” ietvaros.

institutions, as well as Russian garrison soldiers, who had no close ties with Latvia, or, as in the case with the soldiers, the link was a pure formality.

It can be claimed that the number of Latvians mobilised in the Russian army was not, as it had been previously believed, 120 000–140 000 or about 200 000 residents of Latvia in total; instead, it was significantly higher: 450 000–500 000 men, out of which about 300 000–350 000 might have been Latvians. The total number of fallen or dead soldiers from Latvia in the Russian army is about 70 000, and about 50 000 of them might have been Latvians; however, the proportion of men involved in military service is definitely one of the highest not only in the Russian Empire, but also the whole world due to the specific military, political and social conditions which befell the inhabitants of Latvia during World War I.

Regarding the number of refugees, the researchers still have not come to a definite conclusion; the prevalent view is that 760 000–850 000 people left Latvia, however, this number is definitely significantly exaggerated. Moreover, the term “refugees” is understood to mean everyone who left Latvia as a refugee, as well as evacuees, even though a strict distinction should be made between both categories. It should also be taken into account that a significant proportion of the Courland Governorate refugees remained in the territories of Latvia or Estonia, a very significant proportion of the evacuees were non-Latvians, and an incorrect view on the population size of both the Courland Governorate and Latvia as a whole is predominant in literature on history; therefore, the number of the residents of Kurzeme and therefore also the number of refugees was significantly smaller. The fact that a huge number of refugee men were mobilised has also not been taken into account. In any case, even considering the fact that a significant proportion of refugees did not leave the Governorate of Livonia or the Governorate of Estonia, the estimate that about 500 000 people left Latvia, with a huge number of them being evacuees, is much more believable.

All in all, it can be concluded that as a result of World War I and the subsequent conflicts Latvians and inhabitants of Latvia encountered significant losses until 1920: the number of inhabitants living in Latvia before the war lost up to the 1920s, when most of the refugees returned, exceeds 700 000. In comparison with the neighbouring Lithuania and Estonia, the reason for this is the fact that only the territory of Latvia was crossed by the front line for several years, also causing a number of sociopolitical consequences, including many people leaving their homes and even their homeland altogether. Thus for Latvia the prolonged war meant not only the displacement of a huge part of population, seeking refuge and involvement in different armies, but also a huge loss of population: the total 27% of the lost inhabitants of Latvia were never regained.

Iedzīvotāju pretošanās formas Vācijas okupācijas varai Latvijā (1915–1918)*

Vācijas armijas militārā okupācijas pārvalde, kas, ņemot vērā izmaiņas frontē, Latvijas teritorijā nostiprinājās pakāpeniski vairākos, savstarpēji secīgos posmos, pastāvēja no 1915. gada maija līdz 1918. gada novembrim. Lai gan Pirmā pasaules kara laikā Latvijas iedzīvotāji piedzīvoja gandrīz visus modernā kara aspektus un to izraisītās sekas, vairāk nekā trīs gadus ilgusī okupācija simtiem tūkstošu cilvēku kļuva par centrālo karalaika pieredzi. Būtiska šīs pieredzes komponente bija pretestība okupācijas varai, kas aizsākās līdz ar Vācijas militārās pārvaldes izveidi Latvijas teritorijā 1915. gadā. Lai gan historiogrāfijā līdz šim plaši analizēta pretestība Rietumu frontes aizmugurē (Beļģijā un Francijas ziemeļrietumos), Latvijas teritorijas iedzīvotāju nepakļaušanās okupācijas varai līdz šim dažādu iemeslu dēļ nav zinātniski pilnvērtīgi izvērtēta.

Lai gan jau pirmajās nedēļās pēc žandarmērijas un policijas spēku izvietošanas apriņķos tika fiksēti pirmie pretošanās gadījumi, kas vērsti pret vācu karaspēku un militāro pārvaldi, Latvijas teritorijas iedzīvotāji, kas pēc frontes nostabilizēšanās 1915. gadā bija palikuši okupētajā Kurzemes guberņā, Vācijas armijas klātbūtni sākotnēji pieņēma relatīvi mierīgi, bez nopietnām sadursmēm. Militārās pārvaldes darbības ziņojumos tika uzsvērts, ka Vācijas armiju “ar lielu sajūsmu” uzņēma tikai vācbaltieši; latvieši pret vācu klātbūtni izturas noraidoši, un vairums gaida Krievijas karaspēka iespējami drīzu atgriešanos. Šādu stāvokli apliecina arī iedzīvotāju dienasgrāmatas un pēc kara rakstītās atmiņas, kurās spilgti atspoguļojas divi diametrāli pretēji un etniski dalīti redzējumi par vācu okupāciju Latvijā, kuru ietekmēja gan individuāla, gan arī kolektīva karalaika pieredze. Latviešu noskaņojums, kas veidoja iedzīvotāju vairākumu, pakāpeniski mainījās līdz ar militārās pārvaldes nostiprināšanos, un augstāko punktu sasniedza 1918. gada pavasarī pēc visas Latvijas teritorijas okupācijas.

Jau 1915. gada beigās – 1916. gada sākumā žandarmērija un policijas iecirkņi fiksēja arvien vairāk atgadījumus, kas vērsti pret vācu varu, un kurus var klasificēt kā pretošanos – mērķtiecīgi uzbrukumi vācu karavīriem un amatpersonām, infrastruktūras un svarīgu objektu dedzināšana, mēģinājumus organizēt streikus rūpnīcās, spiegošana, kā arī politiska aģitācija. Tieši spiegošana un politiska aģitācija, kas atsevišķos gadījumos pārauga ievērojamās demonstrācijās (visizteiktāk – Rīgā 1918. gadā), bija plaši pielietotas pretestības formas okupācijas varai.

Lai arī šādi individuālās pretošanās gadījumi nebija retums arī turpmāk, sevišķi kara pēdējā gadā, kad daļa bēgļu atgriezās savās bijušajās dzīvesvietās, iedzīvotāju pretestība visvairāk izpaudās frontes aizmugurē palikušo Krievijas armijas karavīru un izbēgušo karagūstekņu atbalstā, kas laikā no 1915. līdz 1918. gadam bija iesaistīti vairākos simtos bruņotu uzbrukumos visā *Ober Ost* un vēlāk arī Baltijas militārās pārvaldes teritorijā. Iedzīvotāji tos atbalstīja ne tikai ar pārtiku un pajumti, bet arī slēpjot ieročus un pievienojoties bruņotajām grupām, kas savu darbību pamatā izvērta no slēpņiem mežos. Pieaugot neapmierinātībai ar rekvizīcijām, pārvietošanās ierobežojumiem, pārtikas trūkumu un smagajiem apstākļiem, atbalsts bruņotajām grupām pakāpeniski pieauga līdz 1917. gadā *Ober Ost* pārvalde bija spiesta atzīt, ka notiekošais nav nekas cits kā partizānu karš, kuram gan žandarmērijai, gan armijai ar militārās taktikas palīdzību ir jāspēj pielāgoties.

Neskatoties uz “partizānu kara” apjomīgumu, tā lielā mērā bija dezorganizēta kustība, kurai, bez šaubām, nebija vienota darbības mērķa. Lai gan pamatos tā bija vērsta pret militāro pārvaldi, žandarmēriju un vācu karavīriem, ir sarežģīti definēt robežu starp pretestību okupācijas varai un vienkāršu laupīšanu. Tikpat problemātiski noteikt, cik iedzīvotāju

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. lzp-2018/2-0147 “Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921” ietvaros.

pievienojās šīm grupām, jo starp apcietinātajiem minēts tikai izbēgušo karagūstekņu skaits. Taču, neskatoties uz šiem apsvērumiem, nevar noliegt, ka iedzīvotāju atbalsts bruņotajām grupām bija problēma, ko bija spiesta atzīt arī okupācijas vara.

Kopumā jāuzsver, ka Vācijas okupētajā Latvijas teritorijā 1915.–1918. gadā iedzīvotāju pretestība ieņēma gan vardarbīgas, gan arī nevardarbības pretestības formas. Tās veidu un intensitāti lielā mērā noteica militārais, politiskais un saimnieciskais stāvoklis, kā arī okupācijas pārvaldes centralizācijas pakāpe un represīvā politika, kas laika gaitā kļuva aptverošāka. Lai gan nav iespējams runāt par organizētu, vienotu un mērķtiecīgi vadītu pretestību termina tradicionālajā izpratnē, tā bija klātesošs fenomens, kas pastāvēja līdz pat militārās pārvaldes sabrukumam.

Klāvs Zariņš

Mg. hist., Institute of Latvian History, University of Latvia

Forms of Resistance to the German Occupation Power in Latvia (1915–1918)

The military administration of the German occupying power, which, taking into account the developments on the front line, established itself in the territory of Latvia in several subsequent stages, existed from May 1915 until November 1918. Although during World War I the residents of Latvia experienced nearly every aspect of modern war, as well as the consequences, it was the occupation that lasted for more than three years that became the central wartime experience for hundreds of thousands of people. A significant component of this experience was resistance to the occupying power, which started with the establishment of a German military administration in the territory of Latvia in 1915. Although the resistance in the rear area (Belgium and the north-west part of France) of the Western Front has received extensive analysis in historiography, the disobedience of the residents of the territory of Latvia has not yet received a sufficient scholarly assessment due to a variety of reasons.

Although already during the first weeks after the deployment of gendarmerie and police forces in the districts, the first cases of resistance to the German army and military administration were registered, the residents of the territory of Latvia who had stayed in the occupied Courland Governorate after the stabilisation of the front in 1915 accepted the presence of the German army relatively peacefully at first, with no significant clashes. The reports of the military administration emphasised that only Baltic Germans welcomed the German army “with great enthusiasm”; Latvians largely had a negative view of the presence of Germans, with most hoping that the Russian army would return as soon as possible. The fact that such a situation existed was confirmed by residents’ diaries and memories written down after the war, depicting two opposite views marked by an ethnic division on the German occupation in Latvia, influenced by both individual and collective wartime experiences. The mood of Latvians, who were the majority of the population, gradually shifted with the military administration strengthening its position, and it reached its peak in the spring of 1918 after all the territory of Latvia had been occupied.

Already at the end of 1915 and in early 1916, the gendarmerie and police stations registered more and more incidents that were directed against the German power and could be classified as resistance – targeted attacks on German soldiers and officials, arson attacks on infrastructure and important objects, attempts to organise factory strikes, spying, as well as political agitation. Spying and political agitation, which in several instances grew into huge demonstrations (especially in Riga in 1918), were particularly widespread means of resisting the occupying power.

Although such cases of individual resistance were not uncommon later as well, especially in the last year of the war, when part of the refugees returned to their former homes, the residents’ resistance was mainly expressed by supporting the Russian soldiers who had remained in the rear area of the front and the escaped prisoners of war, who during the time

period from 1915 to 1918, were involved in several hundreds of armed attacks throughout the whole *Ober Ost* and later also in the territory of the Baltic Military Administration. Residents supported them not only by providing them with food and shelter, but also by hiding weapons and joining armed groups, who mainly operated from hideouts in the woods. As the discontent with requisitions, limitations of freedom of movement, food shortage and the grave circumstances grew, support for the armed groups gradually increased, until in 1917 the *Ober Ost* administration was forced to admit that what was going on was nothing less than a partisan war that both the gendarmerie and the army had to adapt to by using appropriate military tactics.

Despite the extent of the “partisan war”, it was largely a disorganised movement, undoubtedly having no common purpose. Although it was principally directed against the military administration, gendarmerie and German soldiers, it is difficult to define where to draw a line between resistance to occupying power and mere robbery. It is also difficult to determine the number of residents who joined these groups, as only the number of escaped prisoners of war has been noted in the records on the detainees. However, despite these considerations, it cannot be denied that the residents’ support for armed groups was a problem; a fact that the occupying power was forced to admit as well.

All in all, it has to be stressed that from 1915 to 1918 the resistance in the German occupied territory of Latvia was both violent and non-violent. Its form and intensity were largely determined by the military, political and economic situation, as well as the degree of centralisation of the occupying authority and the repressive policy which spread out over time. Although it is impossible to speak of an organised, unified and deliberate resistance in the traditional sense of the term, it was a present phenomenon that existed until the collapse of the military administration.

**Latvijas krievu sabiedrība vēstures lūzumpunktos 1917.–1919. gadā:
izaicinājumi un atbildes***

Līdz 19. gadsimta otrai pusei izteiktu krievu kā Krievijas impērijas valdošas nācijas pārstāvju klātbūtni Baltijas guberņās veidoja militārā kontingenta, nelielas ierēdniecības, garīdzniecības u.c. grupas. Lielākais autohtono krievu iedzīvotāju segments bija vecticībnieki, taču, ņemot vērā šīs kopienas noslēgto raksturu, varas diskriminējošo attieksmi un citas īpatnības, tie neveicināja vietējās krievu kultūras un sabiedriskās dzīves izaugsmi.

Situācija mainījās līdz ar Aleksandra II īstenotajām reformām, kas stimulēja strauju industriālo un ekonomisko attīstību, kā arī masveida imigrāciju no Iekšējās Krievijas un kā šo procesu sekas – arī vietējās krievu kultūras un sabiedriskās dzīves uzplaukumu. Savukārt pēc 1905. gada revolūcijas krievu inteliģence iesaistījās arī vietējā un valsts līmeņa politiskās dzīves liberālajos strāvojumos. Lai gan krievu kopienas kultūras un citām izpausmēm laika gaitā iezīmējās autonomi raksturs, tas nepaguva izpausties pilnā apmērā, atrodoties vācbaltiešu kultūras dominances un netālas galvaspilsētas ēnā.

Patvaldības krišana un sekojošie notikumi neviendabīgajā krievu sabiedrībā tika uztverti atšķirīgi, tomēr tieši revolūcija pavēra ceļu uz līdz tam nošķirto vecticībnieku un pareizticīgo sadarbību dažādu pilsonisku politisku organizāciju ietvaros. Pieaugošais latviešu nacionālisms, Latvijas apvienošanas centieni un plašas autonomijas vēlmes gaidāmās Krievijas Satversmes sapulces sasaukšanas priekškarā šajās krievu aprindās tika uzņemti indiferenti vai ar neizpratni.

Pēc Oktobra apvērsuma un boļševiku diktatūras nodibināšanas Krievijā situācija mainījās – daļa no 1917. gadā izveidoto pilsonisko organizāciju dalībniekiem iesaistījās Latvijas valstiskuma veidošanā, 1918. gada decembrī kļūstot par Tautas padomes locekļiem, un laika gaitā kļuva par virzītājspēku Latvijas valstiskumam lojālā politiski sabiedriskā spektra izveidē.

Lai gan Neatkarības karā daļa krievu sabiedrības nostājās Pagaidu valdības pusē, to kopīgais mērķis bija Padomju Latvijas armijas sagrāve (kā pretboļševiku cīņas elements Krievijas Pilsoņu karā), atšķiroties turpmāko notikumu uztverei un valstiskuma nākotnes vīzijai, kur “balto” nometnei piederīgie uzmanību fokusēja uz politiskajiem un militārajiem procesiem Krievijā, saistot ar arī tiem Latvijas nākotni.

1919. gada nogalē nostāšanās Pagaidu valdības pusē Bermontiādes laikā kļuva par soli visas Latvijas sabiedrības saliedēšanai, tomēr tas nebija galvenais krievu kopienas lojalitāti stimulējošais faktors. Sabiedriski un politiski aktīvā krievu sabiedrības daļa bija spiesta pārskatīt attieksmi pret Latvijas valstiskumu pēc “balto” karaspēka zaudējuma Krievijas Pilsoņu kara frontē 1919. gada nogalē, kad cerības uz politiskām alternatīvām Krievijā piedzīvoja *fiasco*.

**Community of Russians of Latvia during Turning Points in History from 1917–1919:
Challenges and Answers**

Until the second half of the 19th century, the presence of Russians in Baltic governorates as representatives of the ruling nation of the Russian Empire was limited to a

* Tēzes sagatavotas VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai” projekta Nr. VPP-IZM-2018/1-0018 “Indivīda, sabiedrības un valsts mijiedarbība kopējā Latvijas vēstures procesā: vērtību konflikti un kopīgu vērtību veidošanās vēsturiskos lūzumu punktos” ietvaros.

military contingent, small groups of civil servants, clericals and others. Old Believers made up the largest part of the autochthonous Russian population; however, given the closed nature of this community, the discriminatory attitude from the ruling authorities and other characteristics, the Old Believers did not contribute to the development of local Russian culture and social life.

After the implementation of the reforms of Alexander II of Russia, the situation changed, as the reforms facilitated rapid industrial and economic development, as well as mass immigration from inner Russia, also resulting in the flourishing culture and social life of the local Russians, whereas after the 1905 Russian Revolution, the Russian intelligentsia also engaged in liberal politics both on the local and the state level. Although culture and other activities of the Russian community gained autonomous characteristics over time, they could not fully take over, residing in the shadow of the Baltic German dominance and the nearby capital.

The fall of autocracy and the following events were perceived differently within the heterogenous Russian community; however, it was the revolution that paved the way for the cooperation between the until then isolated Old Believers and Orthodox Russians in various civic political organisations. In the time period just before the All Russian Constituent Assembly, this part of the Russian community viewed the growing Latvian nationalism, attempts to unify Latvia and widespread desire for autonomy with either indifference or confusion.

After the October Revolution and the establishment of the Bolshevik dictatorship in Russia, the situation changed: part of the members of the civic organisations founded in 1917 participated in the creation of the Latvian state, became members of the People's Council of Latvia in December 1918 and over time became a driving force in the creation of the political and social spectrum loyal to the Latvian state.

Although during the Latvian War of Independence part of the Russian community took the side of the Provisional Government, their common goal was the defeat of the Soviet Latvian army (as part of the anti-Bolshevik fight in the Russian Civil War), while the vision for the future differed: the supporters of the White movement focused on political and military developments in Russia, linking them with the future of Latvia as well.

At the end of 1919, taking the side of the Provisional Government during the Bermondtskiy Affair was a step towards unifying the whole community of Latvia; however, it was not the main aspect that contributed to the loyalty of the Russian community. The socially and politically active part of Russian society was forced to reconsider their attitude towards the statehood of Latvia after the White army's defeat at the end of 1919 on the front lines of the Russian Civil War when the hopes of political alternatives in Russia ended in a fiasco.

Epidēmijas Latvijā 1918.–1920. gadā: izplatības iemesli un preventīvu pasākumu nozīme slimību ierobežošanā*

Epidēmisko slimību izplatība visā pasaulē pieauga līdz ar Pirmā pasaules kara (1914–1920) sākšanos un pavadīja visu kara laiku. Latvijā pēc Pirmā pasaules kara turpinājās Latvijas Neatkarības karš (1918–1920) un šajā laikā Latvijas teritoriju skāra gripas pandēmija un vienlaikus uzliesmoja vairākas epidēmiskas slimības. Tās bija cieši saistītas ar kara apstākļiem (lielu skaitu cilvēku koncentrēšanos vienā vietā – bēgļu kustība, kazarmas utt.), slikto sanitāro situāciju, attiecīgajā teritorijā pastāvošās varas veselības aprūpes politiku, medicīnas darbinieku, farmācijas līdzekļu, pārtikas (novājināta imunitāte) un pirmās nepieciešamības preču trūkumu u.c. aspektiem. Ieilgstot karadarbībai arvien grūtāk bija kontrolēt un ierobežot epidēmijas. Latvijas Pagaidu valdība kontrolēja tikai daļu Latvijas teritorijas, ierobežotie līdzekļi un paralēli risināmie jautājumi, piemēram, bruņoto spēku apgāde, apgrūtināja iedzīvotāju veselības aprūpi. Sakarā ar karadarbību un to, ka Latvijas teritorijā bija vairākas varas, nav precīzu statistikas datu par situāciju visā Latvijas teritorijā (visprecīzākie dati ir par situāciju Rīgā).

Epidēmisko slimību uzliesmojums Neatkarības kara laikā cieši saistāms ar padomju varu, kuras ieņemtajās teritorijās, tai skaitā Rīgā 1919. gada janvārī–maijā, uzliesmoja epidēmijas, kaut gan epidēmiskās slimības bija klātesošas visu kara laiku. Visdramatiskāk Rīgā uzliesmoja izsitumu tīfs, salīdzinot ar 1913. gadu, palielinoties 1161,25 reizi, atgūlas tīfs – 335, bakas – 270,5, dizentērija (uzliesmoja 1917. un 1919. gadā) – 22,3 un 10,9, bet vēdertīfs – 4,5 reizes (bija izplatīts visu kara laiku). Kopā 1913.–1921. gadā (neskaitot 1914. gadu), Rīgā mirušo skaits bija 62 490, no kuriem 17% mira no epidēmiskām slimībām, visvairāk 1919. gadā – no visiem tajā gadā mirušajiem – 29%. Kad padomju vara atkāpās uz Latgali, arī šajā reģionā strauji uzliesmoja epidēmijas, īpaši dizentērija un tīfi. 1920. gada 1. februārī Daugavpilī reģistrēja 450 jaunus tīfa slimniekus, Rīgā – 300, Jelgavā – 150, Valmierā – 50, bet Liepājā bija gripas epidēmija. Katra vara centās īstenot preventīvus pasākumus, bet lielākoties tie bija līdzīgi – ziņot attiecīgajām iestādēm par saslimušo skaitu un lokāciju, izolēt saslimušos, izplatīt informāciju par slimībām un profilaktiskiem pasākumiem (bukleti, skrejlapas u.c.), veikt telpu, kurā uzturējušies saslimušie, un apģērba dezinfekciju un dezinfekciju, apmācīt cilvēkus, lai palielinātu zemākā medicīniskā personāla skaitu (padomju vara gan vairāk uzsvāra lika uz ideoloģisko izglītošanu) u.c. Pagaidu valdība kopā ar Latvijas armiju Latgales atbrīvošanas laikā veica vairākus pasākumus, kas būtiski uzlaboja sanitāro situāciju reģionā un palīdzēja slimībām neizplatīties pārējā Latvijā – ierīkoja pirtis, arī 1. Sanitārajā vilcienā vagonus–pirtis (apbraukāja piefrontes joslu), kurus apmeklēja arī civiliedzīvotāji. Noteica karantīnas zonu starp fronti un aizmuguri, lai slimības neizplatītos pārējā Latvijas teritorijā.

1918.–1920. gadā Latvijā iedzīvotāju veselības jautājumu risināšanu apgrūtināja karadarbība, jo visas Latvijas teritorijā pastāvošās varas lielākos līdzekļus novirzīja militārām vajadzībām. Katras pastāvošās varas viens no aktuālajiem jautājumiem bija veselības aprūpes nozare, tādēļ veiktie pasākumi bija samērā līdzīgi, bet bieži atšķīrās to izpildes kvalitāte. Padomju varas okupētajās teritorijās bija sliktāka sanitārā situācija, tādēļ, padomju spēkiem uzsākot uzbrukumu, slimības strauji izplatījās pārējā Latvijā. Padomju varas nodarītais kaitējums iedzīvotāju veselībai bija ilgstošs, jo arī pēc padomju varas padzīšanas no Latvijas teritorijas, Latvijā turpināja cīnīties ar kara laikā izplatītajām epidēmiskajām slimībām. Beidzoties karam, valdība varēja vairāk resursu veltīt epidēmisko slimību apkarošanai, tādēļ ar 1920. gada otro pusi epidēmisko slimību izplatība mazinājās.

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. Izp-2018/2-0147 “Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921” ietvaros.

Epidemics in Latvia during the Time Period from 1918 to 1920: Reasons for Their Spread and the Role of Preventive Measures in Disease Control

The spread of epidemic diseases in the world increased with the start of World War I (1914–1920), and was present throughout the whole war. In Latvia, World War I was succeeded by the Latvian War of Independence (1918–1920), and during this time the territory of Latvia was impacted by the flu pandemic, as well as simultaneous eruptions of several epidemic diseases. They were closely linked to wartime conditions (a large number of people gathered in one location – refugee movement, barracks etc.), the bad sanitary situation, healthcare policy of the power governing a particular region, shortage of health professionals, pharmaceutical products, food (weakened immunity) and essential goods, as well as other aspects. As the hostilities went on, controlling and restricting the epidemics became more and more difficult. The Latvian Provisional Government only controlled a part of the territory of Latvia, and the limited funds and issues that had to be tackled at the same time (such as provision for armed forces) made it more difficult to provide health care for the population. Due to the hostilities, as well as the fact that a number of powers operated in the territory of Latvia, there are no precise statistical data regarding the situation in the whole territory of Latvia (the statistical data on the situation in Riga are the most accurate).

The spread of epidemic diseases during the Latvian War of Independence was closely linked with the Soviet power: in January – May 1919 epidemics erupted in its occupied territories, including Riga, although epidemic diseases had been present throughout the whole war. In Riga, the most dramatic outbreak was that of typhus: in comparison with 1913, the number of cases increased 1161.25 times; the cases of relapsing fever increased 335 times, smallpox – 270.5 times, dysentery (erupted in 1917 and 1919) – 22.3 and 10.9 times, and typhoid – 4.5 times (typhoid was widespread throughout the whole war). A total of 62,490 people died in Riga during the time period from 1913 to 1921 (excluding 1914), 17% of whom died from epidemic diseases; this indicator was the highest in 1919, accounting for 29% of the deaths of that year. When the Soviet power retreated to Latgale, this region also experienced epidemic outbreaks, especially those of dysentery, typhus, typhoid and relapsing fever. On 1 February 1920, 450 new typhoid patients were registered in Daugavpils, 300 – in Riga, 150 – in Jelgava, 50 – in Valmiera, and an influenza epidemic was raging in Liepāja. Each power attempted to use preventive measures; however, they were largely similar: reporting the number and location of the sick to the relevant institutions, isolating the sick, distributing information on diseases and preventive measures (via brochures, leaflets etc.), disinfecting and disinsecting of facilities where the sick had resided, as well as clothes, training people to increase the number of low qualified medical personnel (the Soviet power, however, was more focused on ideological education) etc. During the liberation of Latgale, the Provisional Government together with the Latvian Army implemented a number of measures that significantly improved the sanitary situation in the region, setting up bathhouses, including bathhouse carriages for the 1st Ambulance Train (the train travelled around the frontline area), which were attended by civilians as well. A quarantine zone was set between the front and the rear area, so that the diseases would not spread in the rest of the territory of Latvia.

In 1918–1920, hostilities made addressing the health care of the inhabitants of Latvia difficult, as all the powers present in the territory of Latvia allocated the majority of resources to meet the military needs. Health care was a key issue for all the powers present; therefore, the implemented measures were rather similar, however, the quality of their implementation often varied. The sanitary situation in territories occupied by the Soviet power was worse; therefore, when the Soviet forces launched an attack, diseases rapidly spread throughout the rest of Latvia. The Soviet power had dealt long-lasting damage to the population's health, as even after driving the Soviet forces out of the territory of Latvia, the fight against epidemic diseases that were widespread during wartime still continued. After the war the government could allocate more resources to combatting epidemic diseases; therefore, starting with the second half of 1920, the spread of epidemic diseases decreased.

Alkohols un sabiedrība kara apstākļos Rīgā 1916. gadā

Pirmais pasaules karš neatgriezeniski mainīja līdz tam šķietami mierīgo sabiedrības dzīvi. Kara klātesamība, tai kļūstot par ikdienas realitātes sastāvdaļu, pēkšņi būtiski ietekmēja ierastos sabiedrības ikdienas dzīves paradumus, tostarp arī alkohola lietošanu.

Pirmā pasaules karā iesaistīto valstu (it īpaši Rietumu valstu) uzskatos uzvarai karā no civiliedzīvotāju puses bija nepieciešams ne vien patriotisms un ražīgs darbs frontes atbalstam, bet arī uzvedības normas, kas maksimāli iespējami izskauž jebko destruktīvu un potenciāli valstij kaitīgu kara uzvaras kontekstā. Alkohola lietošanas kontekstā imperiālistisko valstu aizbildnieciskā attieksme un vēlme kontrolēt un regulēt sabiedrības uzvedību aizsākās jau pakāpeniski kopš 19. gadsimta otrās puses, bet Pirmajā pasaules karā rūpes par pavalstnieku morāli un veselību uzskatāmas par totālā kara izpausmi.

Karam sākoties, Krievijas impērijas piefrontes apgabalos, tostarp arī Vidzemes guberņā, pakāpeniski tika ieviesti arvien stingrāki alkoholisko dzērienu tirdzniecības, glabāšanas un izgatavošanas ierobežojumi. Kopš 1916. gada sākuma Vidzemes guberņā pastāvēja alkoholisko dzērienu izgatavošanas, uzglabāšanas un tirdzniecības aizliegums. Tomēr par spīti tam, sabiedrība, pielāgojoties situācijai, turpināja slepus lietot alkoholu. Šajā laikā Rīga kā kādreizējais impērijas industriālais centrs kara apstākļos bija strauji pārvērties par pilsētu frontes tiešā tuvumā, kur karš un tā vēstneši bija kā skaļš un nāvējoši baiss kaimiņš.

Konkrēti Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva fondu dokumenti, kas, it īpaši par 1916. gadu, glabā liecības par stāvokli kara skartajā Rīgā, spilgti raksturo pilsētas sociālo situāciju – civiliedzīvotāju un kareivju attiecības kara spriedzes apstākļos un atklāj alkoholu kā daudzdimensionālu lielumu – alkohols kā patēriņa prece, antidepresants, brīvības izpausmes simbols, iztikas nodrošināšanas līdzeklis, instruments denunciacijai u.tml. Kara apstākļos, par spīti noteiktajiem aizliegumiem un represīvajiem soda mēriem, pilsētā konstatētie alkoholisko dzērienu tirdzniecības un izgatavošanas pārkāpumi ļauj nosacīti rekonstruēt iesaistīto personu sociālo portretu, kas atklāj bezizejā nokļuvušas personas, kas kara apstākļos cīnījās par izdzīvošanu, spītējot dažādām briesmām – vardarbībai, noziedzībai, kaimiņu un līdzcilvēku skaudībai, bargam cietumsodam vai pat nāvei.

Alcohol and Society during the Wartime Conditions in Riga, 1916

World War I irrevocably changed the until then seemingly peaceful life of society. While becoming a part of everyday reality, the presence of war suddenly significantly impacted the routine day-to-day habits of society, including the consumption of alcohol.

In the states involved in World War I (especially the Western states) it was considered that in order to win the war, civilians' patriotism and productivity to support the front was not enough: norms of behaviour eliminating anything destructive and potentially damaging to the state in the context of achieving victory had to be observed as closely as possible. In the context of alcohol consumption, the patronising attitude, as well as the desire to control and regulate the behaviour of society had gradually taken root since the second half of the 19th century, but during World War I concerns about the subjects' morals and health can be considered an expression of total war.

When war started to rage in the frontline areas of the Russian Empire, including in the Governorate of Livonia, from the very beginning limits were imposed on trading, storing and manufacturing alcohol, and they gradually became stricter over time. Since the beginning of

1916, a ban on the manufacture, storing and trade of alcoholic drinks had been placed in the Governorate of Livonia. However, despite the bans, society adapted to the situation and continued to consume alcohol in secret. During this time, Riga – a former industrial centre of the empire – had rapidly turned into a frontline city, where war and its forerunners were like a loud and dreadfully deadly neighbour.

Specific documents of the funds of the Latvian State Historical Archive of the National Archives of Latvia (especially documents concerning 1916) bear testimony to the state that the war-affected Riga was in, painting a vivid picture of the social situation of the city, characterising the relations between civilians and soldiers under the stressful circumstances of war and revealing alcohol as a multi-dimensional phenomenon: as a commodity, antidepressant, symbol of the expression of freedom, means of ensuring subsistence, means of denunciation etc. The registered infringements of the prohibition on the trade and manufacture of alcoholic drinks that had occurred in the city during wartime, despite the imposed bans and the repressive measures, allow one to partially reconstruct the social portrait of the people involved, unveiling desperate individuals who fought for survival during the war despite various dangers: violence, crime, envy of neighbours and fellow citizens, lengthy imprisonment or even death.

Civilās noziedzības uzplaukums Latvijas Republikā Neatkarības kara laikā: iemesli un tendences*

Tradicionāli pieņemts uzskatīt, ka kara laikā pieaug dažādi sociālās krīzes rādītāji, to skaitā palielinās izdarīto noziegumu apjoms. Izņēmums nebija arī Latvijas Republika, kurā Neatkarības kara laikā saskārās Pirmā pasaules kara un Februāra revolūcijas atstātais mantojums un jaundibinātās valsts nestabilitāte. Cīņa ar augsto noziedzības līmeni bija viens no centrālajiem jautājumiem Latvijas Pagaidu valdības darbā.

Augsto civilās noziedzības līmeni visā Latvijas teritorijā Neatkarības kara laikā apstiprina dažādi avoti – gan arhīva dokumenti, gan prese un laikabiedru atmiņas. Tomēr, aplūkojot noziedzības jautājumu, jāņem vērā, ka pilnīgu statistiku par pastrādātajiem noziegumiem nav iespējams noskaidrot. Pirmkārt, ne par visiem noziegumiem tika ziņots kārtību sargājošajām iestādēm. Iemesli tam bija dažādi – neuzticība valsts pārvaldei, bailes no iespējamās atriebības, uzskats, ka ziņošana nedos cerētos rezultātus u.c. Otrkārt, daudzas apsūdzības tika izvirzītas nepamatoti, nereti denunciācijas ceļā.

Pēc to rakstura un atbilstoši likumdošanai noziegumus iespējams iedalīt vairākās grupās: administratīvie, kriminālie un politiskie noziegumi. Tomēr kara laikā dažādu noziegumu definīcijas nereti bija izplūdušas. Administratīvie sodi jau iepriekš dažādās valstīs tika plaši izmantoti kara laikā ar mērķi mazināt tiesu iestāžu noslogotību. Arī Latvijas Republikā administratīvai izskatīšanai noteica vairākus pārkāpumus, kas līdz tam bija tiesu kompetencē, piemēram, netiešie nodokļu likumu pārkāpumi, baumu izplatīšana u.c. Neatkarības kara laikā Latvijā bija izplatīti tādi administratīvie pārkāpumi kā spekulācija un tirgošanās noteikumu pārkāpšana, sabiedriskās kārtības traucēšana, pārvietošanās aizliegumu pārkāpšana, sanitāro normu neievērošana u.c. Daudz smagāki bija kriminālie noziegumi, tādi kā zādzības, laupīšanas, slepkavības, izvarošanas u.c. Kriminālos noziegumus pastrādāja arī vairākas noziedznieku bandas, kuras kara un pēckara gados aktivizējās Latvijas teritorijā. Trešā grupa – politiskie noziegumi – bija cieši saistīti ar valstī esošajiem politiskajiem strāvjiem. Piemēram, par politisku noziegumu uzskatīja atbalstu komunismam vai vācu okupācijas varai, Bermonta armijai un citiem spēkiem, kas bija naidīgi Latvijas Republikai.

Iemesli plašajai noziedzības izplatībai bija vairāki. Pirmkārt, tas saistāms ar daudzām sociālajām problēmām – bads, bezdarbs u.c. Otrkārt, tas bija tiešs ilgās karadarbības un tās rezultātā vērojams sabiedrības brutalizēšanās rezultāts. Tāpat noziedzību veicināja politisko ideju daudzveidība un to pretrunība, kā arī pastāvošā režīma nestabilitāte un sabiedrības bailes par savu un tuvinieku nākotni.

The Rise of Crime Among Civilians in the Republic of Latvia during the Latvian War of Independence: Reasons and Trends

It is traditionally considered that various indicators of social crisis go up during wartime, including the number of crimes committed. The Republic of Latvia was no exception, as during the Latvian War of Independence it faced both the aftermath of World War I and the February revolution, as well as the instability of a newly founded state. Combatting the high

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. lzp-2018/2-0147 “Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921” ietvaros.

rate of crime was one of the central issues that the Latvian Provisional Government had to address.

Various sources, ranging from archive documents to press and memories of contemporaries, confirm the high crime rate among civilians throughout the territory of Latvia during the War of Independence. However, when looking at the issue of crime, it should be taken into account that no complete statistics on crimes committed are available. First of all, not all crimes were reported to the institutions of order. There were many reasons for this – mistrust in the State administration, fear of possible revenge, a belief that reporting would not produce the desired results etc. Secondly, many prosecutions were unfounded, often by denunciation.

The committed offences can be divided into several groups, depending on their characteristics and the legislation: administrative offences, criminal offences and political offences. However, definitions of various crimes during the war were often blurred. Administrative penalties were already in use before in a number of countries during wartime in order to decrease the workload of judicial authorities. A number of offences that had fallen within the jurisdiction of courts up until then were moved to the administrative sector in the Republic of Latvia as well, such as indirect breaching of tax laws, spreading rumours etc. Administrative offences such as speculation and infringement on trading regulations, disruption of social order, disobeying prohibitions on movement, non-compliance with sanitary norms etc. were widespread in Latvia during the War of Independence. Criminal offences were much more serious: thefts, robberies, murders, rapes etc. Criminal offences were also committed by a number of gangs of criminals, who became active during the war and in the postwar period. The third group – political offences – was directly linked to the political currents present in the state. For example, supporting communism or the German occupying power, Bermondts' army or other forces hostile to the Republic of Latvia was considered a political offence.

There were several reasons for the widespread crime. Firstly, it was related to many social problems – famine, unemployment etc. Secondly, it was a direct result of the long hostilities and the resulting brutalising of society. The abundance and contradictions of political ideas, as well as the instability of the existing regime and society's fears for their own and their loved ones' future also contributed to the rise of crime.

Vardarbība karā: kara noziegumu un terora izplatība Baltijā laikā pēc Pirmā pasaules kara

Jēdzieni “vardarbība” un “spēka pielietošana”, šķiet, ir sinonīmi vārdam “karš”. Tomēr pārmērīgas vardarbības un spēka pielietošana pret vājāku pretinieku, kurš cīņas laikā padodas, vai pat padodas vispār bez cīņas, kā arī *nekombatantiem*, mūsdienās tiek vērtēti kā kara noziegumi. Par šādas problēmas pastāvēšanu un attiecīgu sabiedrības reakciju modernā kara apstākļos liecina starptautisku kara vešanas likumu ieviešana īsi pirms Pirmā pasaules kara. Tomēr to aktualitāte būtiski pieauga tieši kara noslēguma posmā un jau pēc kara noslēguma.

Pirmais pasaules karš sākās nosacīti sakārtotā un sadalītā pasaulē, kurā valdīja gadsimtiem ilgas dinastijas, kas ar dažādiem līdzekļiem bija nodrošinājušas varu un līdz ar to arī kārtību savās pārvaldītajās teritorijās. Savukārt kara beigās iezīmēja šo dinastiju sabrukumu un daļēju varas vakuumu daļā Eiropas – tostarp Baltijā, kur sākās brutāla cīņa par ietekmi, līdzekļiem, izdzīvošanu un ideoloģijām. Latvijas vēstures kontekstā tas ir skatāms caur Latvijas Neatkarības kara prizmu.

Latvijas Neatkarības kara historiogrāfijā galvenokārt pārstāvēti trīs karojošo pušu viedokļi, turklāt katra no tām apsūdz pārējās vardarbībā un terorā pret mierīgajiem iedzīvotājiem. Apzīmējumi “sarkanais terors”, “baltais terors”, “bermontiešu un vāciešu zvērības” ir ierastākie piemēri, kas izmantoti, raksturojot vardarbību ne vien pret karavīriem, bet arī pret civiliedzīvotājiem. Turklāt ar šiem apzīmējumiem raksturo gan ideoloģiska, gan krimināla rakstura pāridarījumus. Tāpēc būtiski ir censties identificēt, kā šie notikumi vērtējami bez ideoloģijas un propagandas uzslāņojuma, kāds ir iespējamais iemesls vai pamatojums vardarbības epizodēm un kā to skaidro visas iesaistītās puses. Tomēr visbūtiskākais jautājums skar sabiedrības vai tās daļas viedokļa formēšanu un metodes, kas ļauj to noskaņot pret oponentiem tik lielā mērā, ka sasniedz gatavību oponentu fiziski iznīcināt – t.i., informācijas kanāli un vēsturiskā pieredze, caur kuriem veidojas sabiedrības viedoklis par oponentiem. Te jāņem vērā Krievijas Impērijas sarežģītā un asiņainā vēsture Baltijā, kas šajā jautājumā veido būtisku komponentu vardarbības eskalācijai un normalizēšanai kara laikā un pēckara dzīvē. Sevišķi to veicināja Pirmā pasaules kara dalībnieku un laikabiedru iedragātā psihe, iedzīvotāju un konfliktu dalībnieku izglītības un kultūras atšķirības, vēsturiskā pieredze saskarē ar varas pārstāvjiem, kā arī relatīvi viegli pieejamais bruņojums vai dalība paramilitāra tipa formējumos, kas radīja nosacītu varas un pārkūma sajūtu. Tomēr vēl būtiskāka ir vardarbības tiešā motivācija – destruktīvas sajūtas un rīcības, kā, piemēram, apdraudējums, bailes, naidis, atriebība un aizbildināšanās ar normatīvo aktu un pavēļu izpildi, kas, indivīda izpratnē, noņem atbildību par nozieguma veikšanu un krimināla rakstura nodarījumu. Vērā ņemams faktors ir vienkāršs atsevišķu indivīdu sadisms, kas sarežģītajos sociālpolitekonomiskajos apstākļos guva iespēju izpausties, jo netika ierobežots, vai pat tika speciāli veicināts.

Spilgtākie Latvijas Neatkarības kara vardarbības piemēri ir lielinieku īstenotais terors Latvijas teritorijā 1919. gada pirmajā pusē; 1919. gada 21.–22. maijs Rīgā, kad ienākošie vācu-latviešu spēki izrēķinājās ar lielinieku atbalstītājiem; 1919. gada Vecgulbenes tribunāla darbība, kad padomju aktīvisti izcēlās ar sevišķi bargu sodu piespriešanu aizturētajiem un izrēķināšanos ar tiem; Valmieras komjauniešu gadījums 1919. gada decembrī, kā arī virkne kriminālnoziegumu kara laikā un periodā jau pēc kara beigām, kuros bija iesaistīti karavīri un bijušie karavīri.

Violence in War: Spread of War Crimes and Terror in the Baltics after World War I

The concepts “violence” and “use of force” seem to be synonymous with the word “war”. However, the use of excessive violence and force against a weaker opponent who surrenders during a fight or even without a fight, as well as against noncombatants, are nowadays considered to be war crimes. The implementation of international laws on warfare shortly before World War I provides evidence of the existence of such a problem, as well as the respective social reaction in the modern war situation. However, its topicality grew specifically during the final stage of the war and in the postwar period.

World War I started in a comparatively orderly and partitioned world, ruled by centuries-old dynasties, who had ensured their power and thus also order by different means in the territories they ruled over. The end of the war, on the other hand, marked the collapse of these dynasties and a partial power vacuum in part of Europe, including the Baltic region, where a brutal fight broke out over influence, means, survival and ideologies. In the context of the history of Latvia it must be viewed through the lens of the Latvian War of Independence.

The historiography of the Latvian War of Independence mainly features the opinions of three warring factions; moreover, each of them accused the others of committing violence and terror against civilians. Designations such as “Red Terror”, “White Terror”, “Bermondian and German atrocities” are commonly used when describing violent acts committed not only against soldiers, but civilians as well. Moreover, they characterise both ideological and criminal offences. Therefore, it is important to attempt to evaluate these events without the distortion of ideology and propaganda, trying to discover the possible reason or grounds for the episodes of violence and how all the parties involved explain them. However, the most important issue is the shaping of public (or part of public) opinion and methods that enable one to pit it against its opponents to such a degree that it is ready to physically destroy them, i.e. channels of information and historical experience which form the public opinion on opponents. Regarding this aspect, the complex and bloody history of the Russian Empire in the Baltic region should be taken into account, as it forms a significant component for escalating and normalising violence during war and postwar life. It was especially stimulated by the damage done to the psyche of those who had fought in World War I and their contemporaries, differences in the education and culture of the residents and participants of conflicts, historical experience in dealing with authorities, as well as relatively easily available arms or participation in paramilitary formations, which created a relative sense of power and superiority. However, the direct motivation of violence is even more important – destructive feelings and actions, for example, danger, fear, hatred, revenge and using laws and orders as a pretext, as they, in the individual’s opinion, remove responsibility for committing an offence or a crime. A significant factor is mere sadism of a few individuals that had an opportunity to be expressed in the difficult sociopolitical economic circumstances as it either went unchecked or was even actively encouraged.

The most striking examples of violence during the Latvian War of Independence were the Bolshevik terror in the territory of Latvia during the first half of 1919, 21–22 May 1919 in Riga, when the arriving German-Latvian forces dealt with the Bolshevik supporters, the actions of Vecgulbene’s Revolutionary Tribunal in 1919 when the Soviet militants dealt out particularly severe sentences and punishments to the detainees, the incident of the Valmiera Communards in December 1919, as well as a number of criminal offences committed during the war and the postwar period involving soldiers and ex-soldiers.

Kur ņemt naudu? Monetārā politika un ikdienas izaicinājumi Latvijas Neatkarības kara laikā

Jebkuras politiskās varas rīcībspējas stūrakmens ir spēja finansēt savu pārvaldes iestāžu un armijas funkcionēšanu, tāpat arī sniegt atbalstu neaizsargātajām sociālajām grupām. Neatkarības kara (1918–1920) laikā nevienai no Latvijā valdījušajām varām tas nebija viegls uzdevums. Latvija Pirmā pasaules kara laikā un Vācijas okupācijas apstākļos saimnieciski bija ārkārtīgi smagi cietusi un iespējas iekasēt nodokļus, vai ievākt nodevas bija ārkārtīgi ierobežotas. Tādēļ, lai spētu finansēt arvien pieaugošos izdevumus, valdības bija spiestas meklēt ārējus aizdevumus un īstenot ārkārtas pasākumus naudas līdzekļu piesaistīšanai.

Salīdzinoši vislabākos apstākļos atradās Pētera Stučkas vadītā Padomju Latvijas valdība, kuru tūlīt pēc pretenziju pieteikšanas uz varu Latvijā dāsni finansēja Padomju Krievija. Pavisam 1919. gadā padomju režīms tiešos aizņēmumos, turklāt bez galvojumiem vai jebkādam citām saistībām, no Krievijas saņēma vismaz 500 miljonus rubļu. Tomēr, pateicoties nesekmīgai ekonomiskai politikai, līdzekļu nepārtraukti trūka. Lai papildinātu budžetu, valdība īstenoja īpašumu, banku noguldījumu un vērtslietu konfiskāciju. Rīgas un Cēsu strādnieku padomes izlaida savas maiņas zīmes.

Līdzīgu politiku, tikai daudz ierobežotākā mērogā, mēģināja īstenot arī Andrieva Niedras valdība un vēlāk Pāvela Bermonta civilpārvalde. Arī tās galveno uzsvāru lika uz ārējiem finanšu līdzekļu ieguves avotiem, solot zemi vācu kolonistiem, dalot padomju spēkiem atņemto kara laupījumu, mēģinot ieķīlāt Latvijas mežus vai piedāvājot tālejošas avantūristiskas ģeopolitiskas kombinācijas. Vienlaikus ar ierobežotām sekmēm notika mēģinājumi emitēt savus maksāšanas līdzekļus. P. Bermonta monetārā politika izrādījās visneveiksmīgākā un kļuva arī par vienu no galvenajiem militārās neveiksmes cēloņiem.

Kārļa Ulmaņa Pagaidu valdībai nācās saskarties ar tām pašām grūtībām, ar kurām saskārās pārējie politiskie spēki. Valdība meklēja (un ar dažādām sekmēm arī atrada) iespējas izdarīt iekšējos un ārējos aizņēmumus, emitēt savu naudu (Latvijas rubli) un efektīvāk ievākt nodokļus un nodevas.

Neatkarības kara laikā Latvijas teritorijā dažādos laika posmos apgrozībā atradās vairāki desmiti dažādu maksāšanas līdzekļu. Piemēram, padomju valdība apsvēra iespēju pirkt benzīnu “melnajā tirgū” par angļu mārciņām. Savukārt jūlija sākumā, kad pēc Strazdumuižas pamiera igauņu karavīriem bija liegts ienākt Rīgā, šis aizliegums nespēja apturēt igauņu naudas ieplūšanu galvaspilsētā. Ekonomiskā sabrukuma apstākļos iedzīvotājiem bija jāreķinās ne tikai ar naudas trūkumu, bet arī ar nemitīgām dažādu maksāšanas līdzekļu vērtības svārstībām un to iespējamo izņemšanu no apgrozības.

How Does One Obtain Money? Monetary Politics and Day-to-Day Challenges during the Latvian War of Independence

The cornerstone of the capacity of each political power is the ability to finance their governing institution and army, as well as support its vulnerable social groups. It was not an easy task for any of the powers who ruled in Latvia during the War of Independence (1918–1920). Latvia had suffered extensive economic losses during World War I and the German occupation, and the chances of collecting taxes or fees, were extremely limited. Therefore, governments were forced to seek foreign loans and implement emergency measures to attract funds so that they would be able to finance the constantly growing expenses.

The Bolshevik government led by Pēteris Stučka had the comparatively better situation, as it received generous funding from Soviet Russia right after it claimed power. In 1919, the Soviet regime received at least 500 million roubles in direct loans from Russia, without even having to provide securities or taking up any other liabilities. However, there was a constant lack of funds due to the unsuccessful economic policy. In order to supplement the budget, the government confiscated property, bank deposits and valuables. Riga and Cēsis workers' soviets emitted their own exchange notes.

A similar policy (except in a much more limited scope) was attempted by the Andrievs Niedra government and later also by Pavel Bermond's civil administration. They, too, focussed mainly on external means of obtaining financial resources, promising land to German colonisers, dividing the spoils of war taken from the Soviet forces, attempting to pledge the forests of Latvia or offering far-reaching ambitious geopolitical combinations. At the same time, there were also attempts to emit their own means of payment, with limited success. P. Bermond's monetary policy turned out to be the least successful, and it also became one of the main causes for Bermond's military defeat.

Kārlis Ulmanis' Provisional Government encountered the same difficulties as other political powers. The government looked for (and, with differing degrees of success, also found) different means to obtain internal and external loans, emit its own money (the Latvian rouble) and to collect taxes and fees more efficiently.

During the War of Independence, in various periods of time tens of different means of payment were in circulation. For example, the Bolshevik government considered buying petrol on the black market, using British pounds, while in early July when the Estonian soldiers were prohibited from entering Riga after the Ceasefire of Strazdumuiža, this prohibition was not enough to stop the Estonian currency from entering the capital. During the economic meltdown, the inhabitants had to deal not only with shortage of money, but also with a constant fluctuation of the value of the various means of payment, as well as the possibility that they might get removed from circulation.

Ārzemju latviešu finansiālā palīdzība Latvijai, 1917–1920*

Ziemeļu un Dienvidu Amerikā, Austrālijā un Rietumeiropas valstīs dzīvojošos latviešus (ap 50 000 ASV, ap 10 000 Kanādā, mazāks skaits Dienvidamerikā un Eiropas valstīs) neapšaubāmi ietekmēja gan Latvijas Republikas proklamēšana 1918. gada 18. novembrī, gan arī karadarbība pirms un pēc valstiskuma pasludināšanas. Lai arī šīs norises neizmainīja ārzemēs dzīvojošo latviešu ikdienas dzīvi tādā mērā, kā tas notika ar Latvijā dzīvojošajiem, tomēr šie notikumi neapšaubāmi bija ārzemju latviešu iekšējo identitāti un pašuztveri mainoši un ietekmējoši faktori. Tie izmainīja arī attiecības ārzemēs dzīvojošo latviešu kopienu iekšienē. Tajās arī pirms tam bija pastāvējusi uzskatu un viedokļu, tai skaitā politisko, dažādība. Latvijas valsts nodibināšana un karadarbība Latvijas teritorijā ar tai sekojošajiem plašajiem postījumiem bija katalizatori, kas šīs teorētiskās uzskatu atšķirības pēkšņi padarīja aktuālas, piešķīra tām praktisku nozīmi.

Lielākā daļa pasaulē dzīvojošo latviešu dažādu iemeslu (politiskā pārliecība, informācijas trūkums u.c.) bija drīzāk skeptiski noskaņoti pret 1918. gadā dibināto Latvijas Republiku. Nacionāli noskaņotā latviešu grupa skaitliski bija mazāka, taču to lielā mērā kompensēja tās aktivitāte.

Ziedojumu vākšana karā cietušo, trūkcietēju un bēgļu atbalstam, kā arī finansiāla palīdzība Latvijas valsts struktūrām (tādām kā Informācijas birojam Londonā vai Latvijas delegācijai Parīzes miera konferencē) bija viens no veidiem, kā nacionāli noskaņotie latvieši ārzemēs centās palīdzēt Latvijas valstij un demonstrēja tai savu atbalstu.

Finansiālās palīdzības Latvijas trūkcietējiem vākšanai vairākās valstīs tika izveidotas speciāli šim mērķim radītas organizācijas. Naudas līdzekļi tika iegūti tiešu ziedojumu veidā, rīkojot sarīkojumus un izlozes, izplatot no Latvijas saņemtus iespieddarbus, kā arī tiražējot un izplatot, piemēram, pastkartes ar Latvijas politisko un sabiedrisko darbinieku attēliem vai Latvijas kartes. Savāktie naudas līdzekļi tika nosūtīti uz Latviju ar Latvijas sūtniecību Parīzē un Londonā starpniecību. Galvenie saņēmēji bija Latvijas Sarkanais Krusts, Latvijas Sieviešu palīdzības korpuss, Latvijas bēgļu reevakuācijas biedrība u.c. palīdzības organizācijas Latvijā. Šādi uz Latviju nosūtīto līdzekļu kopējais apjoms precīzi nav aprēķināms, taču tas bija visai ievērojams: mērāms desmitos tūkstošu Latvijas rubļu gadā katrai no nosauktajām galvenajām organizācijām.

Financial Aid for Latvia by Latvians Abroad, 1917–1920

Both the proclamation of the Republic of Latvia on 18 November 1918 and the warfare before and after the declaration of statehood undoubtedly affected Latvians living in North and South America, Australia and Western Europe (about 50 000 in the USA, about 10 000 in Canada, a smaller number in South America and European countries). Although these developments did not change the daily lives of Latvians abroad to the same degree as the residents' of Latvia, these events undoubtedly served as factors in changing and affecting the internal identity and self-perception of Latvians abroad. They also led to changes within Latvian communities abroad, which had already held a variety of views and opinions (regarding politics as well). The establishment of the state of Latvia and the hostilities in its

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. lzp-2018/2-0147 "Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921" ietvaros.

territory, with the consequent extensive devastation, acted as a catalyst that suddenly made the theoretical differences of opinion topical and gave them practical importance.

Most Latvians abroad were rather sceptical about the Republic of Latvia established in 1918 due to various reasons (political conviction, lack of information etc.). The number of patriotic Latvians was smaller; however, the number was largely offset by its active role.

One of the ways patriotic Latvians abroad attempted to help the Latvian state, as well to show their support, was by collecting donations for people affected by war, people in need and refugees, as well as providing financial help for structures of the Latvian state (such as the Information Office in London or for the Latvian delegation at the Paris Peace Conference).

In several countries, organisations dedicated specifically to collecting means to provide financial aid to the people in need of Latvia were founded. The funds were obtained by providing direct donations, organising events and draws, distributing printed works from Latvia, as well as by publishing and distributing, for instance, postcards with Latvian political and social figures or maps of Latvia. The collected funds were sent to Latvia via Latvian legations in Paris and London. The main recipients were the Latvian Red Cross, the Latvian Women's Relief Corps, the Society for the Reevacuation of Latvian Refugees and other relief organisations in Latvia. It is impossible to calculate the exact amount of collected funds sent to Latvia; however, it is clear that it was quite impressive, amounting to tens of thousands of Latvian roubles a year for each of the mentioned main organisations.

Gadskārtu ieražas un ģimenes godi kara apstākļos

Daudzas mūsdienu Latvijas sabiedrībā koptās tradīcijas, pārmantotas no paaudzes paaudzē, veidojušās daudzu gadsimtu gaitā, zemkopju un lopkopju kultūrās esošajam pasaules uzskatam savijoties ar kristīgo tradīciju un pielāgojoties klimatiskajiem, saimnieciskajiem un politiskajiem apstākļiem. Savā attīstībā tās pārvarējušas arī haosa un vērtību krīzes radītos šķēršļus, kādus rada lieli militārie konflikti, tai skaitā Pirmais pasaules karš.

1915. gada vasarā Pirmā pasaules kara frontes līnija sašķēla Latvijas teritoriju divās daļās, ieraujot arvien vairāk civiliedzīvotāju karadarbības virpulī, kas ilga līdz pat 1920. gada 11. augustam, kad noslēdzās Neatkarības karš. Šajā laikā Latvijas iedzīvotājus, lai kur viņi neatrastos – savos dzimtajos pagastos vai pat ārpus Latvijas, vienoja ilgas pēc kara beigām un miera un centieni nepazaudēt sevi, savu identitāti – ja ne fiziski, tad vismaz atmiņās vai ar ierakstu dienasgrāmatā, sūrajā ikdienā neaizmirstot tradīcijas – vērtības un sociālās prakses, t.sk. gadskārtu un ģimenes svētku ieražas, kas veidojušas viņu personības un noteikušas piederību noteiktai tautai vai etniskai grupai.

Pētījumā izmantojot vairākas avotu grupas – presi (“Brīvā Zeme”, “Drywa”, “Dzimtenes Ziņas”, “Jaunais Vārds”, “Jaunākās Ziņas”, “Līdums” un “Varavīksne”), memoārus, publicētās dienasgrāmatas, arī daiļliteratūras darbus, sniegts ieskats Latvijas sabiedrības, galvenokārt – latviešu, centienos normalizēt ikdienā Pirmā pasaules kara radīto haosu ar tradīcijām gadskārtu atzīmēšanā un cilvēka dzīves cikla nozīmīgāko notikumu – kristības, laulības, bēres – norisē, vērtējot tradīcijas kara radīto apstākļu kontekstā.

Kara laiks uzskatāmi parādīja, ka tradīcijā būtiskākais ir svētku saturs un nevis forma, ar ko miera apstākļos visi bija pārlietu aizrāvušies. Tradīcijas glabāja kā atmiņas par tuviniekiem, par laiku, kad svētki svinēti kopā – tas bija nozīmīgākais arguments izvēlei svinēt svētkus. Tāpat arī svētku vēstījums, kas kristīgajā tradīcijā balstītajos Ziemassvētkos, Lieldienās vai Vasarsvētkos viesā paļāvību, cerību un ticību mieram.

Customs and Family Festivities in Wartime

Several traditions practised in the modern day society of Latvia have been handed down from generation to generation, shaped throughout the centuries by the world view of agricultural and cattle breeder's culture intertwining with the Christian tradition and adapting to the climatic, economic and political conditions. During this process, they have also overcome the obstacles posed by the chaos and crisis of values caused by huge military conflicts, including World War I.

In the summer of 1915, the front of World War I split the territory of Latvia into two parts, dragging more and more civilians into the raging hostilities that went on until 11 August 1920, when the Latvian War of Independence ended. During this time, no matter where the inhabitants of Latvia resided – be it their place of birth or even outside Latvia – they were unified by the desire for the war to end, for peace, as well as attempts not to lose themselves and their identity, if not physically, then at least in memory or with a diary entry during the rough day-to-day life marking traditions: values and social practices, including customs and family festivities, which had shaped their personalities and determined their belonging to a particular nation or ethnic group.

By using several groups of sources: press (“Brīvā Zeme”, “Drywa”, “Dzimtenes Ziņas”, “Jaunais Vārds”, “Jaunākās Ziņas”, “Līdums” and “Varavīksne”), memoirs, published diaries,

also works of literature, an insight has been provided into the attempts of the society of Latvia (mostly Latvians) to normalise the chaos wrought by World War I by observing the traditional customs and the most important events of a person's life cycle – baptism, wedding, death – evaluating the traditions in the context of wartime conditions.

Wartime clearly demonstrated that the most important part of a tradition is its content and not the form that everybody was too infatuated with during peacetime. Traditions were kept as memories of loved ones, of a time when the celebration had been held together: it was the most important argument for choosing to celebrate. Another important factor was the message of the occasion: in the Christian tradition-based Christmas, Easter, and Pentecost, it inspired trust, hope and belief in peace.

Sieviešu politiskā darbība Latvijā, 1917–1920*

Pirmā pasaules kara laikā sieviešu iesaiste labdarības, sociālajās, filantropijas un tamlīdzīgās aktivitātēs ieguva līdz tam nepiedzīvotus apmērus. Šajā darbā daudzas pārliccinājās par savu varu un varēšanu, saprata, ka atzinību par sevi padarīto vēlētās saņemt pašas, neļaujot to piesavināties lielākoties formālajiem vadītājiem (vīriešiem). Šajos darbos socializējās dažādos profesionālajos tīklojumos iesaistītas sievietes (ārstes, skolotājas, publicistes, kanceleju darbinieces, strādnieces utt.), paplašinot ne tikai savu paziņu loku, bet arī savu redzesloku. Sekojoši pēc 1917. gada Februāra revolūcijas, kad tika iegūta iespēja piedalīties valsts pārveides un izveides demokratizācijas procesos, viņas spēja ātri izveidot domubiedru grupas un balotēties vēlēšanās. Jau pirmajā Rīgas sieviešu sapulcē 10. (23.) martā viņas ievēlēja Sieviešu vienlīdzības izcīnīšanas izpildkomiteju 20 sieviešu sastāvā, no kurām lielākā daļa darbojās jau pirms kara izveidotajā Latviešu izglītības biedrības Biedreņu komitejā. Lekcijas ar mērķi izglītēt sievietes par politiku rīkoja vairākas organizācijas. 1917. gada 20. jūlija (2. augusta) Likums par Krievijas Satversmes sapulces vēlēšanām piešķīra sievietēm vēlēšanu tiesības, tomēr Latvijas teritorijā iedzīvotāju uzmanību saistīja vietējās – Vidzemes un Kurzemes guberņu pašvaldību – vēlēšanas, kurās Krievijas Pagaidu valdība jau ar 22. jūnija (5. jūlija) lēmumu bija piešķīrusi sievietēm vēlēšanu tiesības. 1917. gadā sievietes startēja pašvaldību vēlēšanās, kļūstot par biedrēm esošajās partijās. Savukārt 1920. gadā ieviesa arī otru iespēju, izveidojot sieviešu partiju, pēc būtības homosociālu (viena dzimuma) organizāciju pēc to homosociālo (vīriešu) partiju parauga, kuras savos vēlēšanu kandidātu sarakstos sievietes neiekļāva ne 1917. gada, ne 1920. gada vēlēšanās. Sieviešu partijas izveide pati par sevi signalizēja, ka sieviešu vēlme darboties politikā bija sasniegusi tādu līmeni, ka daļa no viņām spēja radīt un vadīt jaunu organizāciju (ne tikai iekļauties esošajās) un bija gatavas aizstāvēt savas partijas programmu sīvas politiskās konkurences apstākļos. Politisko konkurentu uzbrūkošo attieksmi izskaidro fakts, ka sieviešu partijas pati esamība klaji atgādināja par nepieciešamību mainīt pret sievietēm netaisnīgo, vīriešu iedibināto un vīriešu interesēs uzturēto patriarhālo sociālo kārtību.

1920. gada nozīmīgākajās vēlēšanās – Rīgas Domes un Satversmes sapulces vēlēšanās – kandidēja 78 sievietes (6 ievēlētas parlamentā, 5 – Rīgas Domē). Plašāka – valsts – mēroga izpratni par sieviešu gatavību strādāt Latvijas politikā liedz datu trūkums par sieviešu balotēšanos pārējo Latvijas pilsētu, kā arī pagastu pašvaldību vēlēšanās.

Women's Political Activities in Latvia, 1917–1920

During World War I, women's participation in charity, social, philanthropy and other activities grew to unprecedented proportions. By doing this work, many of them gained assurance of their power and capability, as well as understood that they wished to receive praise for their accomplishments themselves without letting the often formal leaders (men) to take credit for their work. While doing these tasks, women involved in various professional networks (doctors, teachers, publicists, clerks, workers etc.) socialised among themselves, gaining not only a wider social circle, but outlook as well. Thus, after the 1917 February revolution, when an opportunity to participate in the democratisation processes of state

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. lzp-2018/2-0147 "Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921" ietvaros.

transformation and building, they were able to quickly create groups of likeminded individuals and to run for election. Already during the first Women's Meeting of Riga on 10 (23) March they elected the Executive Committee for Winning Equal Rights for Women; it consisted of 20 women, most of whom were active in the Women Members Committee of the Latvian Education Society. Several organisations organised lectures in order to educate women on politics. The 20 July (2 August), 1917 Decree on the Elections to the Russian Constituent Assembly granted women voting rights; however, in the territory of Latvia, the residents were focused on local elections – the elections of the self-governments in the provinces of Livland and Courland; for these elections, the Russian Provisional Government had already granted women voting rights with the 22 June (5 July) decision. In 1917, women ran in the self-government elections, becoming members of the existing parties. However, in 1920, another option was introduced: the creation of a women's party, essentially a homosocial (one gender) organisation after the example set by the homosocial (men's) parties, who did not include women on their lists, neither for the election of 1917, nor for that of 1920. The creation of a women's party by itself was a sign that women's desire to participate in politics had reached such a high level that some of them were able to create and lead a new organisation (instead merely joining the existing ones) and were ready to defend the programme of their party among fierce political competition. The hostile attitude of political competitors can be explained by the fact that the very existence of a women's party was a direct reminder for the need to change the patriarchal social order, which was established by men, maintained by men and unjust to women.

In the Riga City Council and Constitutional Assembly elections – the most important elections of 1920 – there were 78 women candidates (6 were elected to Parliament, 5 – to Riga City Council). The lack of data on women's candidates in other city elections, as well as rural territory self government elections, for now makes it impossible to gain a national level insight into women's readiness to work in the politics of Latvia.

Sieviete un augstākā izglītība Latvijā Pirmā pasaules kara pārmaiņu laikā

Par sievieti un augstāko izglītību kā plašāku vēstures izpētes tematiku var sākt runāt ar 19. gadsimta otro pusi, kad Eiropā, Ziemeļamerikā un Krievijas impērijā sāka veidoties speciālas augstākās izglītības iestādes sievietēm. Ja Rietumeiropā un ASV tas bija sabiedrības liberalizācijas un arvien pieaugošo sieviešu sociālo, ekonomisko un politisko aktivitāšu rezultāts, tad Krievijas impērijā valdošā vara lielā mērā bija spiesta atļaut dibināt augstākās izglītības iestādes sievietēm. Patvaldības mērķis bija ierobežot jauno sieviešu došanos uz ārzemju augstskolām un iespējamo revolucionāro ideju, kas apdraudētu cara režīmu, iepazīšanu tur.

Augstākie sieviešu kursi, medicīnas, pedagogijas, valodu, dabaszinātņu institūti u.c. augstākās izglītības institūcijas sievietēm Krievijas impērijā 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā bija privātas mācību iestādes, kas veidojās galvenokārt universitāšu pilsētās – Pēterburgā un Maskavā, kā arī lielākajās impērijas perifērijas pilsētās – Kazaņā, Kijevā. Augstāko izglītības iestāžu audzēknes (oficiāli dēvētas par brīvklausītājām, sabiedrība sauktas par studentēm, *kursistēm*) un absolventes juridiski, politiski un profesionāli nebija līdztiesīgas valsts universitāšu studentiem un absolventiem vīriešiem.

Būtiskas pārmaiņas iezīmēja Pirmais pasaules karš, kas uzlūkojams kā nozīmīga robežšķirtne sievietes lomas nozīmē un izpratnē sabiedrībā, būtiski paātrinot sieviešu integrāciju politiskajos, sociālekonomiskajos un kultūras procesos. Sieviešu masveida ienākšana publiskajā sfērā ietekmēja arī sieviešu pakāpenisku pilntiesīgu uzņemšanu augstskolās. Ar monarhijas likvidēšanu 1917. gadā sievietes – studentes sāka uzņemt arī evakuētajā Tērbatas Universitātē, kā arī uz Maskavu evakuētais Rīgas Politehniskais institūts. Latvijas teritorijā pirmā mācību iestāde, kas sāka uzņemt sievietes – studentes bija 1918. gadā uz Politehniskā institūta bāzes vācu okupācijas varas dibinātā Baltijas Tehniskā augstskola, sniedzot iespēju studentēm apgūt gan tikai tehniskās zinātnes. Nodibinoties Padomju Latvijai, Pēteru Stučkas vadītā valdība 1919. gada februārī izveidoja jaunu proletārisku mācību iestādi – Latvijas Augstskolu. Padomju propagandā uzsverot sieviešu un vīriešu vienlīdzību, augstskola uzņēma arī sievietes, kā vienīgo uzņemšanas kritēriju abiem dzimumiem izvirzot 16 gadu vecuma robežu. Līdzīgi kā Tehniskajā augstskolā, tā Latvijas Augstskolā sievietēm bija iespēja apgūt tikai tehniskās un dabaszinātnes, turklāt akadēmiskais līmenis bija ļoti zems.

Kā jauns pavērsiena punkts sieviešu augstākās izglītības vēsturē uzskatāma Latvijas Universitātes (LU) dibināšana Latvijas Neatkarības kara apstākļos. LU bija pirmā augstskola ne tikai neatkarīgajā Latvijā, bet Latvijas teritorijā vispār, kas sniedza sievietēm pilnvērtīgas tiesības uz daudzveidīgu augstāko izglītību, neatkarīgi no tautības, pilsonības, reliģiskās piederības vai sociālās izcelsmes. Atšķirībā no pirmskara perioda Krievijas impērijā (kā arī Eiropas un Ziemeļamerikas valstīs), kad valdību, universitāšu vadību un dažādu sabiedrības grupu vidū norisinājās asas diskusijas par sieviešu izglītošanās nepieciešamību ne tikai augstskolās, bet arī vidējās izglītības iestādēs, tad Pirmā pasaules kara nobeigumā akadēmiskās pasaules demokrātiskā prakse jau noteica pilnvērtīgu sieviešu uzņemšanu universitātes. Lai arī LU pirmais mācību semestris sakrita ar Neatkarības kara vienu no aktīvākajiem karadarbības posmiem – cīņu pret Bermonta spēkiem, 1919. gada rudens semestrī vairāk nekā 50% no reģistrētajiem studentiem bija sievietes. Lai arī šādu proporciju noteica demogrāfiskā situācija valstī un apstākļi, ka vairākums vīriešu atradās militārajā dienestā, tomēr sieviešu vēlme iegūt augstāko izglītību bija acīmredzama, neraugoties uz sieviešu lielo iesaisti sabiedrības normālā funkcionēšanā dažādos līmeņos aktīva kara apstākļos. Lielais studējošo sieviešu skaits šajā laika posmā, kā arī turpmākajā neatkarīgās Latvijas periodā, bija apliecinājums sievietes lomas maiņai sabiedrībā, tam, ka vairums sieviešu izprata izglītības nozīmi juridiskās, politiskās, garīgās un finansiālās patstāvības centienu realizēšanā.

Woman and Higher Education in Latvia during the Changing Times of the First World War

Women and higher education as a broader topic of historical research begins with the second half of the 19th century, when special higher education institutions for women began to emerge in Europe, North America and the Russian Empire. While in Western Europe and the United States it was the result of the liberalization of society and the growing social, economic and political activities of women, the ruling power in the Russian Empire was largely forced to allow to set up higher education institutions for women. The aim of the Empire's rulers was to restrict young women from going to foreign universities and so to prevent them from getting acquainted with possible revolutionary ideas there, that could endanger the tsarist regime.

Higher Courses for women, medical, pedagogical, language or natural sciences institutes and other higher education institutions for women in the Russian Empire in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century were private educational institutions, which were formed mainly in the university cities of St. Petersburg and Moscow, as well as in the largest cities of the empire periphery – Kazan, Kiev. Female students (officially called *auditors*, but called students or “*kursistki*” by society) of higher education institutions and female graduates were neither legally, nor politically or professionally equal to state university students and male graduates.

Significant changes were introduced by the First World War, which can be seen as an important dividing line in the meaning and understanding of the role of women in society, significantly accelerating the integration of women in political, socio-economic and cultural processes. The mass influx of women into the public sphere also affected the gradual enrollment of women in higher education with full rights. With the abolition of the monarchy in 1917, women students also began to be admitted to the evacuated University of Tartu, as well as to the Riga Polytechnic Institute which was evacuated to Moscow. In the territory of Latvia, the first educational institution that started admitting women, was the Baltic Higher Technical School founded in 1918 on the basis of the Polytechnic Institute by the German occupation authorities, although providing female students with the opportunity to study only technical sciences. With the establishment of Soviet Latvia, the government led by Pēteris Stučka in February 1919 established a new proletarian educational institution – the Higher School of Latvia. The Soviet propaganda was emphasizing the equality of women and men, correspondingly the university also admitted women, setting the age limit of 16 as the only admission criterion for both sexes. Similar to the case of the Higher Technical School, the female students at the Higher School of Latvia had the opportunity to study only technical and natural sciences; moreover, the academic level was very low.

The establishment of the University of Latvia (UL) during the Latvian War of Independence can be considered as a new turning point in the history of women's higher education. UL was the first higher education institution not only in independent Latvia, but in the territory of Latvia in general, which gave women full rights to a diverse higher education, regardless of nationality, citizenship, religious affiliation or social origin. Unlike the pre-war period in the Russian Empire (as well as in European and North American countries), when there was an ongoing heated debate among governments, university leaders and various groups in society about the need for women's education as such (not only the higher level education but also the secondary education), after the war the academic practice generally was already in favour of full admission of women to universities. Although the first semester of the University of Latvia coincided with one of the most active stages of the War of Independence – the struggle against the forces of Bermont, in the autumn semester of 1919 more than 50% of the registered students were women. Although this proportion was determined by the demographic

situation in the country and the fact that the majority of men were in military service, women's desire for higher education was obvious, despite the fact that during times of active warfare women were deeply involved in the provision of normal functioning of society on various levels. The large number of female students during this period, as well as in the future period of independent Latvia, was a confirmation of the change in the role of women in society and of the fact that most women understood the importance of education in acquiring of legal, political, spiritual and financial independence.

Latviešu studenti kara un revolūcijas apstākļos, 1914–1920*

19. gadsimta sabiedrības modernizācijas un reģiona straujās industrializācijas rezultātā pirms Pirmā pasaules kara ievērojami pieauga augstākās izglītības loma un iespējas to iegūt Latvijas teritorijas lielākajai iedzīvotāju etniskajai grupai latviešiem. Būtisks faktors, kas šo procesu veicināja, bija divu modernu augstskolu atrašanās reģionā – inženierzinātņu studiju procesu nodrošināja Rīgas Politehniskais institūts, bet humanitārās nozares un medicīnu bija iespējams studēt Vidzemes guberņā esošajā Tērbatas Universitātē. 20. gadsimta sākumā arvien lielāks latviešu studentu skaits izveidojās arī Maskavas un Pēterburgas augstskolās.

Referāta mērķis ir aplūkot, kā mainījās studentu skaits un studiju apstākļi, sākoties Pirmajam pasaules karam, 1917. gada norišu laikā, kā arī vācu okupācijas, lielinieku varas un Neatkarības kara gados. Neraugoties uz relatīvi lielo studentu skaitu ārpus Baltijas, lielākā daļa latviešu studentu bija koncentrēti Rīgā un Tērbatā. Šeit viņus skāra gan augstskolu kara laika ierobežojumi, gan arī Rīgas Politehniskā institūta evakuācija un daļēja atgriešanās Rīgā Baltijas Tehniskās augstskolas formā. Augstākās izglītības attīstības kontekstā īpatnējs eksperiments bija lielinieku Latvijas Augstskola. 1919. gada rudenī darbību uzsāka Latvijas Universitāte, kuras izveidē izšķiroša loma bija latviešu tautības mācībspēkiem un kurā nonāca lielākā daļa studējošo latviešu. Ārpus Baltijas nozīmīgākie centri bija Maskava un Petrograda, kuri bija arī lielākie Baltijas bēgļu centri un kuros studējošie latvieši atradās ciešā mijiedarbībā ar latviešu bēgļiem.

Karu un revolūcijas apstākļi radīja nopietnus pārrāvumus un ierobežojumus studiju procesā. Tomēr vēl būtiskāk studentu mācības ietekmēja ārpus augstskolas sienām notiekošais: nozīmīgs skaits noteiktu kategoriju latviešu studentu tika mobilizēti armijā, citi pameta studijas evakuācijas procesā. Lielākā daļa, sevišķi sākot ar 1917. gadu, nonāca neapskaužamos materiālos apstākļos. Rezultātā studiju process bija saraustīts un nepilnīgs.

Karadarbība un demokratizācija būtiski ietekmēja latviešu studentu sabiedrisko dzīvi. Ja praktiski visu latviešu studentu organizāciju darbība, sākoties karam, apsīka, tad 1917. gads radīja plašas un daudzveidīgas iespējas iesaistīties politiskajos procesos. Lai gan tradicionālās studentu organizācijas līdz pat 1920. gadam neatsāka pilnvērtīgu darbību, studenti ļoti aktīvi piedalījās politisko jautājumu lemsnā gan individuālā līmenī, gan arī studentu sabiedrības ietvaros.

Referātā tiks mēģināts sniegt atbildes uz to, kādas bija kvantitatīvās un kvalitatīvās izmaiņas latviešu studentu sastāvā, kā arī tuvāk aplūkota un izvērtēta studentu sabiedriskā un politiskā darbība karu un revolūcijas kontekstā.

Latvian Students in Wartime and Revolutionary Conditions (1914–1920)

Due to the modernisation of the 19th century society and the rapid industrialisation of the region before World War I, the role of higher education significantly increased, and so did the Latvians' – the largest ethnic group of the region – opportunity to attain it. An important factor that facilitated this process was the presence of two modern higher education institutions in the region – engineering studies were provided by Riga Polytechnic Institute, whereas humanities and medicine could be studied in the University of Tartu, located in the

* Tēzes sagatavotas Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. lzp-2018/2-0147 “Karš un sabiedrība Latvijā, 1914–1921” ietvaros.

Governorate of Livonia. In the early 20th century, the number of Latvian students also gradually grew in the higher education institutions of Moscow and Saint Petersburg.

The aim of the paper is to look at the changes in the number of students, as well as study conditions, when World War I broke out, during the events of 1917, as well as during the German occupation, Bolshevik rule and the years of the War of Independence. Despite the fact that a relatively large number of students studied outside the Baltic region, the majority of Latvian students had gathered in Riga and Tartu. There they were impacted both by wartime constraints and the evacuation of the Riga Polytechnic Institute, as well as partial return to Riga in the form of Baltic Technical University. In the context of higher education, the Bolshevik Higher School of Latvia was an unusual experiment. In the autumn of 1919, the University of Latvia first opened its doors, with educators of Latvian nationality playing a crucial role in its establishment; most Latvian students came to the University of Latvia. Outside the Baltic region the most important centres were Moscow and Petrograd; they were also the biggest Baltic refugee centres, and the Latvian students closely interacted with the Latvian refugees.

Circumstances caused by wars and revolutions significantly disrupted and limited the study process. However, events outside the universities impacted the studies even more: a significant number of Latvian students belonging to certain groups were recruited, while others quit their studies during the evacuation. A majority (especially starting from 1917) ended up in a very difficult financial situation. As a result, the study process was fragmented and insufficient.

Hostilities and democratisation significantly changed Latvian students' social life. While the activities of nearly every Latvian student organisation ceased nearly completely with the start of the war, 1917 brought vast and diverse opportunities for participating in political processes. Although traditional student organisations did not fully resume their activities until 1920, students were very active in handling political matters both on an individual level and as members of students' societies.

The paper will attempt to address the quantitative and qualitative changes in the composition of Latvian students, and look at more closely, as well as evaluate, the students' social and political activities in the context of wars and revolution.

Starptautiska konference
Cilvēks un karš.
Atzīmējot simtgadi kopš Neatkarības kara beigām Latvijā
2020. gada 17.–18. septembrī
Rīgā, Kalpaka bulvārī 4

Ceturtdiena, 17. septembris

- 11:00 – 11:30 Reģistrācija
11:30 – 12:00 Konferences atklāšanas uzrunas:
Ina Druvieta, LU prorektore
Gvido Straube, LU Latvijas vēstures institūta direktors
Ēriks Jēkabsons, projekta “Karš un sabiedrība” vadītājs
- 12:00 – 13:00 *Tiešsaistes lekcija.* **Tomašs Pudlocki** (Polija). Trauma or opportunity? The Central and Eastern European experience of the Great War / Trauma vai iespēja? Centrālās un Austrumeiropas pieredze Lielajā karā
- 13:00 – 14:30 Pusdienu pārtraukums
14:30 – 16:00 I sekcija (vada: K. Beķere un A. Gusačenko)
Andrea Grifante (Lietuva). Humanitarian Conflicts: Lady Muriel Paget’s Mission to Lithuania and the Baltic States / Humānie konflikti: lēdijas Mjūrielas Peidžetas misija Lietuvā un Baltijas valstīs
Ēriks Jēkabsons. Iedzīvotāju skaita izmaiņas Latvijā Pirmā pasaules kara rezultātā: priekšstati un realitāte / Population Changes in Latvia Brought on by World War I: Perceptions and Reality
Klāvs Zariņš. Iedzīvotāju pretošanās formas Vācijas okupācijas varai Latvijā 1915–1918 / Forms of Resistance to the German Occupation Power in Latvia (1915–1918)
Andrejs Gusačenko. Latvijas krievu sabiedrība vēstures lūzumpunktos 1917.–1919. gadā: izaicinājumi un atbildes / Community of Russians of Latvia during Turning Points in History from 1917–1919: Challenges and Answers

Piektdiena, 18. septembris

- 10:00 – 11:30 II sekcija (vada: I. Lipša un K. Zariņš)
Inna Gīle. Epidēmijas Latvijā 1918.–1920. gadā: izplatības iemesli un preventīvu darbību nozīme / Epidemics in Latvia during the Time Period from 1918 to 1920: Reasons for Their Spread and the Role of Preventive Measures in Disease Control
Guntis Vāveris. Alkohols un sabiedrība kara apstākļos Rīgā 1916. gadā / Alcohol and Society during the Wartime Conditions in Riga, 1916
Aiga Bērziņa. Civilās noziedzības uzplaukums Latvijas Republikā Neatkarības kara laikā: iemesli un tendences / The Rise of Crime Among Civilians in the Republic of Latvia during the Latvian War of Independence: Reasons and Trends
Kārlis Dambītis. Vardarbība karā: kara noziegumu un terora izplatība Baltijā laikā pēc Pirmā pasaules kara / Violence in War: Spread of War Crimes and Terror in the Baltics after World War I
- 11:30 – 12:00 Kafijas pauze
12:00 – 13:30 III sekcija (vada: I. Gīle, V. Ščerbinskis)

Jānis Šiliņš. Kur ņemt naudu? Monetārā politika un ikdienas izaicinājumi Latvijas Neatkarības kara laikā / How Does One Obtain Money? Monetary Politics and Day-to-Day Challenges during the Latvian War of Independence
Kristīne Beķere. Ārzemju latviešu finansiālā palīdzība Latvijai, 1917–1920 / Financial Aid for Latvia by Latvians Abroad, 1917–1920
Ilze Boldāne-Zeļenkova. Gadskārtu ieražas un ģimenes godi kara apstākļos / Customs and Family Festivities in Wartime

13:30 – 15:00 Pusdienu pārtraukums

15:00 – 16:30 IV sekcija (vada: A. Bērziņa, Ē. Jēkabsons)

Ineta Lipša. Sieviešu politiskā darbība Latvijā, 1917–1920 / Women's Political Activities in Latvia, 1917–1920

Zane Rozīte. Sieviete un augstākā izglītība Latvijā Pirmā pasaules kara pārmaiņu laikā / Woman and Higher Education in Latvia during the Changing Times of the First World War

Valters Ščerbinskis. Latviešu studenti kara un revolūcijas apstākļos, 1914–1920 / Latvian Students in Wartime and Revolutionary Conditions (1914–1920)